

EKONOMICKÁ AKTIVITA REDAKTOROV UMELECKÝCH PREKLADOV NA SLOVENSKU

Matej Martinkovič

Filozofická fakulta Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre, Nitra
mmartinkovic@ukf.sk

Abstract

Economic Activity of Literary Translation Editors in Slovakia

In Slovak translation studies and translation circles more broadly, translation editing is often regarded as an indispensable part of the translation process. Despite the importance assigned to the editors and their work, little attention is typically paid to them in research possibly for a multitude of reasons. This lack of attention leads to limited understanding of the economic aspects of literary editing practice. Hence, the aim of the paper is to paint an introductory image of Slovak editing market and editors' economic activity. To this end, partial results of a survey of Slovak literary editors conducted in 2022 (n=22) are presented and supplemented with the results of a focus group discussion with five editors. The results show that nearly all editors in the survey combine multiple sources of income, most commonly editing and literary translation, likely due to the very low editing rates, typically EUR 2.00 per standardised page. Furthermore, most questionnaire participants work in their capacity as editors entirely freelance, and even when internally employed by a publishing house, it is not unusual for them to also freelance for other publishers.

Keywords: literary translation, editing, editors, economic activity

Úvod

Redaktor sa tradične považuje za neoddeliteľnú súčasť najmä – ale nielen (Šebesta 2008) – umeleckého prekladu. Napriek tomu sa im v translatológii zvykne venovať len málo pozornosti, a to nielen z textologického hľadiska, teda ako redaktori zasahujú do prekladového textu (napr. Gavurová 2025), ale aj z hľadiska sociologického. Prevažná absencia prvej formy výskumu je azda prirodzená. Ako upozorňuje Saponoski (2015), nízka dostupnosť rukopisov so zaznačenými zásahmi redaktora (alebo rukopisov pred a po redakčných zásahoch) spolu s vnímaním autorstva, resp. autora ako individuálnej osoby výskum jednak výrazne komplikujú, a jednak k nemu nenabádajú. Podobne môžeme vysvetliť aj prevažnú absenciu sociologického výskumu, pričom však zrejme na ňu nevplyva, aspoň nie priamo, zlá dostupnosť rukopisov. Cieľom tohto článku je prispieť do sociologickej diskusie o redaktoroch umeleckej prekladovej literatúry na Slovensku prostredníctvom zmapovania ich ekonomických podmienok a aktivity spolu s inými profesijnými presahmi súvisiacimi z ich fungovania na trhu. Zaoberá sa pritom otázkami,

ako sú (zmluvná) forma spolupráce redaktorov s vydavateľstvami, sadzby za redigovanie umeleckých prekladov, spôsob účtovania redigovania atď. Tieto otázky zodpovedáme prostredníctvom prezentácie čiastkových výsledkov dotazníkového výskumu realizovaného v rámci dizertačnej práce v roku 2022 doplneného skupinovým interview s piatimi aktívnymi redaktorkami, ktoré sa uskutočnilo v tom istom roku, pričom nami získané výsledky doplníme o už jestvujúcu literatúru.

1. Redaktor

V prvom rade je potrebné definovať pojem „redaktor“, keďže v odbornej literatúre a ani v praxi nejde o celkom ustálený pojem (Martinkovič 2020). V kontexte umeleckého prekladu, teda predmetnej oblasti článku, Popovič (1975, s. 70) *redaktora* považuje za externého činiteľa, resp. upravovateľa textu, ktorý predstavuje potenciálneho nepriameho účastníka „komunikačného aktu od prekladateľa smerom k textu“, ale Ferencík (1982, s. 91) píše o *editorovi* a definuje ho ako „iniciátora, organizátora, odborného a umeleckého hodnotiteľa a upravovateľa textu určeného na vydanie, bez ohľadu na jeho druh, charakter, časovú a miestnu provenienciu.“ Podobnej terminologickej nejasnosti nasvedčuje aj naše skupinové interview, z ktorého vyplýva, že ani v praxi nie je redaktor ako redaktor a rovnako nazvaná pozícia v dvoch vydavateľstvách môže plniť dve rôzne funkcie. Pre potreby tohto článku preto budeme vychádzať z definície editora a korektora Briana Mossopa (2014), ktorú v tomto prípade považujeme za dostatočnú:

„Editor alebo korektor je strážca, ktorý **opravuje** [dôraz v origináli] text tak, aby zodpovedal jazykovým a textovým normám spoločnosti a slúžil na dosiahnutie vydavateľovho cieľa. Editor alebo korektor je zároveň jazykový terapeut, ktorý **vylepšuje** [dôraz v origináli] text, aby zaistil jednoduché mentálne spracovanie a vhodnosť textu pre budúcich prijímateľov“ (Mossop 2014, s. 18, cit. podľa Martinkovič 2022, s. 41).

2. Metodika

Na začiatku – v exploratívnej fáze výskumu – sme zorganizovali online skupinové pološtruktúrované interview (porov. Barbour 2007) za účasti piatich redaktoriek s cieľom zmapovať terén a lepšie tak zamerať druhú, dotazníkovú časť výskumu a zároveň získať kvalitatívne dáta, ktoré nám umožnia preniknúť hlbšie do skúmanej problematiky (Gregová 2015). Podobné dotazníkové prieskumy prekladateľského a tlmočnického trhu zrealizovali Djovčoš a Šveda (2017, 2023) a trhu s umeleckým prekladom Rondziková (2020), Tyšš Rondziková (2024).

Na základe skupinového interview sme následne zostavili anonymný online dotazník, ktorý sme realizovali v roku 2022 od 17. do 26. mája a ktorého výsledky slúžia ako primárny zdroj dát pre túto štúdiu. Dotazník pozostával z celkovo 30 otázok, konkrétne 10 uzavretých, 11 polouzavretých, 8 otvorených a 1 škálovej, ktorých cieľom bolo komplexné sociologické preskúmanie redakčného trhu, pričom tento článok vyhodnocuje len vybrané z nich, súvisiace s ekonomickou aktivitou redaktorov.

Dotazník sme po pilotáži tromi potenciálnymi respondentmi distribuovali online prostredníctvom Google Forms v snahe osloviť čo možno najviac redaktorov prekladovej umeleckej literatúry. Využili sme pritom viaceré spôsoby distribúcie. V prvom rade sme sa obrátili priamo na redaktorov, na ktorých sme mali kontakt, s prosbou o vyplnenie dotazníka a jeho ďalšiu distribúciu. V druhom rade sme sa obrátili na občianske združenie DoSlov, ktoré ako jediné na Slovensku zastrešuje aj redaktorov, a požiadali sme o zaslanie dotazníka členom združenia. Ďalej sme s obdobnou prosbou prostredníctvom elektronickej pošty oslovili 17 väčších i menších slovenských vydavateľstiev (1) a v neposlednom rade sme dotazník zverejnili aj v profesijnej skupine Prekladatelia/tlmočníci/korektori a aj mimo nej na sociálnej sieti Facebook. Výsledná vzorka pozostáva z 22 respondentov.

3. Charakteristika vzorky

Výsledky nášho výskumu potvrdzujú prevahu žien v slovenskom redakčnom odvetví podobne ako v prekladateľskom odvetví (pozri napr. Djovčoš – Šveda 2017). Nielenže sa skupinového interview zúčastnilo 5 žien a žiadni muži, ale aj v dotazníkovej vzorke výrazne prevažujú ženy – z celkovo 22 respondentov len 3 boli muži a zvyšných 19 ženy.

Respondenti skupinového interview aj dotazníka sa vyznačujú podobným a pomerne veľkým vekovým rozpätím. Najmladšia účastníčka skupinového interview mala 35 rokov a najstaršia 77 rokov. Vekové rozpätie dotazníkových respondentov je 29 až 77 rokov, pričom zastúpené sú všetky vekové kategórie a najsilnejšie sú zastúpené kategórie do 50 rokov.

Tabuľka 1. Veková štruktúra respondentov

	Skupinové interview	Dotazník
Aritmetický priemer	51.20	46.41
Medián	40	43
Modus	N/A	40
Minimum	35	29
Maximum	77	77
Rozsah	42	48

Tabuľka 2. Veková štruktúra respondentov

	21 – 30	31 – 40	41 – 50	51 – 60	61 – 70	71 – 80
Skupinové interview	N/A	3 (60,00 %)	N/A	N/A	1 (20,00 %)	1 (20,00 %)
Dotazník	2 (9,09 %)	8 (36,36 %)	6 (27,27 %)	2 (9,09 %)	1 (4,55 %)	3 (13,64 %)

Obráťme teraz pozornosť na dĺžku redakčnej praxe respondentov. Obe vzorky sa opäť vyznačujú širokým rozpätím dĺžky praxe – v skupinovom interview 36 rokov a v dotazníku 46 rokov. Podobne ako pri veku respondentov, aj dĺžka praxe sa vyznačuje

nerovnomernou distribúciou. Opäť badáme silnejšie zastúpenie respondentov s v rámci vzorky kratšou praxou do 20 rokov. Ak budeme predpokladať vstup na pracovný trh okolo veku 25 rokov, teda po univerzitnom štúdiu (86,37 % respondentov v dotazníku dosiahlo vysokoškolské vzdelanie aspoň druhého stupňa) a zohľadníme vekovú distribúciu s prevahou respondentov do 40 rokov, naše výsledky naznačujú nástup do redakčnej praxe skoro v kariére, prípadne s predchádzajúcou alternatívnou (napr. prekladateľskou s ohľadom na výsledky v tabuľke 8 nižšie). Zaujímavé je, že nikto spomedzi respondentov – ani v skupinovom interview, ani v dotazníku – neuviedol dĺžku praxe 31 – 40 rokov. Viacmenej nepretržitá prax v tomto rozpätí by pokrývala obdobie pádu socializmu vo vtedajšom Československu a s ním súvisiaci trhový „chaos“ spôsobený privatizáciou vydavateľstiev, teda novým komerčným zameraním, a reorientáciou trhu na západ, teda západné jazyky ako anglický miesto východných (porov. Gromová 2010, Hegerová 2010, Chmel 2010, Martinkovič 2022). K zníženému zastúpeniu respondentov s praxou nad 30 rokov (a v našej vzorke teda až neexistujúcou praxou 31 – 40 rokov) mohli viesť práve tieto faktory spolu s odchodom starších redaktorov z pracovného trhu, teda do dôchodku. Na záver ešte treba poznamenať, že tieto výsledky majú skôr orientačnú povahu, keďže viacero respondentov v skupinovom interview aj v dotazníku nevedelo s istotou uviesť presnú dĺžku praxe a uviedli preto orientačné údaje.

Tabuľka 3. Dĺžka praxe respondentov

	Aritmetický priemer	Medián	Modus	Minimum	Maximum	Rozpätie
Skupinové interview	19	11	N/A	6	42	36
Dotazník	17,36	14	4	4	50	46

Tabuľka 4. Dĺžka praxe respondentov

	1 – 10 rokov	11 – 20 rokov	21 – 30 rokov	31 – 40 rokov	41 – 50 rokov
Skupinové interview	2 (40,00 %)	1 (20,00 %)	1 (20,00 %)	N/A	1 (20,00 %)
Dotazník	7 (31,82 %)	8 (36,36 %)	4 (18,18 %)	N/A	3 (13,64 %)

4. Forma spolupráce s vydavateľstvami

Základnou otázkou ekonomickej aktivity redaktorov je nepochybne forma spolupráce redaktorov s vydavateľstvami. Podľa Chmela (2010) a Hegerovej (2010) sa po nástupe kapitalistického systému a privatizácii vydavateľstiev gro redakčnej práce presunulo na externých spolupracovníkov a zredukovali sa počty interných redaktorov, ktorým sa navyše v značnej miere zmenila pracovná náplň – začali menej pracovať s textom a „sa stali manažéri“ (Hegerová 2010, s. 96). Napriek tomu, že obaja autori tieto tvrdenia publikovali už v roku 2010, domnievame sa, že situácia sa od tej doby zásadne nezmenila. Náš

predpoklad potvrdzuje aj skupinové interview, aj dotazník. Tri z piatich účastníčok v skupinovom interview spolupracujú s vydavateľstvami externe. Výraznejšie je však tento trend viditeľný v dotazníkovom výskume, v ktorom 7 (31,82 %) respondentov uviedlo, že sú interne zamestnaní vo vydavateľstve na plný úväzok a 1 (4,55 %) je vo vydavateľstve zamestnaný na polovičný úväzok. Interne teda s vydavateľstvami spolupracuje 8 (36,37 %) respondentov a externe 14 (63,63 %). Podotknime však ešte, že niektorí interne zamestnaní redaktori popri ich práci redigujú aj externe. Pretrvávajúca preferencia vydavateľstiev pre externých redaktorov je z ekonomického hľadiska pochopiteľná, keďže ako zamestnávateľa majú na externých spolupracovníkov nižšie náklady ako na interných zamestnancov. Treba ešte zdôrazniť, že tento výskum sme realizovali ešte pred masovým nástupom veľkých jazykových modelov ako je ChatGPT. Nie je teda jasné, aké sú ich dopady na redakčnú prácu a bolo by preto vhodné výskum replikovať.

Tabuľka 5: Formy podnikania v dotazníkovom výskume (2)

Mám živnosť	Mám s. r. o.	Som zamestnaný/á ako interný/á redaktor/ka na plný úväzok	Som zamestnaný/á ako interný/á redaktor/ka na polovičný úväzok	Pracujem na dohodu	Autorské a licenčné zmluvy
9 (40,91 %)	1 (4,55 %)	7 (31,82 %)	1 (4,55 %)	6 (27,27 %)	9 (40,91 %)

Najobľúbenejšie formy spolupráce sú jasne práca na živnosť a práca na autorské a licenčné zmluvy – obe možnosti zvolili deväť respondentov. Musíme poznamenať, že respondenti využívajúci tieto formy spolupráce tvoria dve samostatné množiny s minimálnym prienikom. Len dvaja z deviatich živnostníkov popri svojej živnosti využívajú aj autorské a licenčné zmluvy a dvaja s vydavateľstvami spolupracujú na dohodu. Na autorské a licenčné zmluvy na druhej strane pracujú v značnej miere redaktori interne zamestnaní vo vydavateľstve a jeden respondent využíva len tieto zmluvy. Z údajov získaných v dotazníku síce nie je jasné, či interne zamestnaní redaktori na zmluvy pracujú pre vydavateľstvo, ktoré ich zamestnáva, alebo pre iné vydavateľstvá, ale pravdepodobnejšia sa nám javí druhá možnosť. Skutočnosť, že redaktori živnostníci zväčša nepracujú na autorské a licenčné zmluvy, sa nám javí prirodzená. Živnostníci totiž môžu ľahko vystavovať faktúry za vykonanú prácu, zatiaľ čo respondenti bez živnosti alebo s. r. o. takúto možnosť nemajú a musia teda vyhľadávať alternatívne formy spolupráce. Čím je však podmienená voľba živnosti alebo s. r. o. a práce na zmluvy však na základe našich dát nie je možné povedať, nakoľko nebadáme priamy vzťah medzi touto voľbou a ostatnými sledovanými faktormi. V tabuľke 6 uvádzame presné odpovede respondentov.

Tabuľka 6: Formy podnikania a práca na diaľku v dotazníkovom výskume

Forma podnikania	Spolu
Autorské a licenčné zmluvy	1 (4,55 %)
Mám s. r. o.	1 (4,55 %)
Mám živnosť	5 (22,73 %)
Mám živnosť, Autorské a licenčné zmluvy	2 (9,09 %)
Mám živnosť, Pracujem na dohodu, Autorské a licenčné zmluvy	2 (9,09 %)
Pracujem na dohodu	2 (9,09 %)
Pracujem na dohodu, Autorské a licenčné zmluvy, „pracujem ako editorka vo vydavateľstve“	1 (4,55 %)
Som zamestnaný/á ako interný/á redaktor/ka na plný úväzok	5 (22,73 %)
Som zamestnaný/á ako interný/á redaktor/ka na plný úväzok, Autorské a licenčné zmluvy	2 (9,09 %)
Som zamestnaný/á ako interný/á redaktor/ka na polovičný úväzok, Pracujem na dohodu, Autorské a licenčné zmluvy	1 (4,55 %)
Spolu	22 (100,00 %)

5. Redaktor či prekladateľ

Ďalej sa nám núka otázka, či sa redaktori venujú len redakčnej praxi alebo aj iným činnostiam. Jestvujúca literatúra (a anekdotické skúsenosti) totiž tvrdí, že redaktorstvo a prekladateľstvo sú dlhodobo dve úzko prepojené povolania. Napr. Hegerová (2010, s. 93) uvádza, že „[p]od vplyvom redakčnej práce sa z redaktorov akosi prirodzene stávali prekladatelia“. Vzťah medzi predkladateľmi a redaktormi potvrdzuje aj náš výskum, podľa ktorého sa len traja z 22 respondentov venujú výlučne redakčnej praxi, zatiaľ čo ostatní sa venujú aj iným činnostiam. Najčastejšie sa pritom venujú umeleckému prekladu, v menšej miere aj odbornému prekladu či vlastnej tvorbe, prípadne audiovizuálnemu prekladu či tlmočeniu, a samozrejme tieto aktivity rôzne kombinujú.

Tabuľka 7: Venovanie sa iným činnostiam popri redakčnej praxi v dotazníkovom výskume

Žiadna činnosť	3 (13,64 %)
Umelecký preklad	16 (72,73 %)
Odborný preklad	6 (27,27 %)
Audiovizuálny preklad	1 (4,55 %)
Tlmočenie	1 (4,55 %)
Editorická činnosť	1 (4,55 %)
Vlastná tvorba	4 (18,18 %)
Akademická činnosť/vyučovanie	3 (13,64 %)
Iná činnosť	5 (22,73 %)

Vysoká frekvencia umeleckých prekladateľov medzi redaktormi sa zdá byť prirodzená vzhľadom na zameranie výskumnej vzorky na redaktorov umeleckej prekladovej literatúry. Rovnako je pochopiteľná aj relatívna popularita – v porovnaní s ostatnými činnosťami – odborného prekladu, keď zohľadníme platové ohodnotenie redigovania, na ktoré poukážeme neskôr, a skutočnosť, že spomedzi uvedených typov prekladu sa odborný preklad vyznačuje najvyššími sadzbami (porov. Djovčoš – Šveda 2017, 2023).

Časté spojenie redaktorov a prekladateľov v jednej osobe a vyššie uvedené tvrdenie Hegerovej (2010) o tom, ako sa z redaktorov stávajú prekladatelia, vedie k otázke, či má Hegerová stále pravdu a z redaktorov sa stávajú prekladatelia, alebo naopak, z prekladateľov sa stávajú redaktori. Koniec koncov, aj v našom skupinovom interview sa respondentky „zhodli, že potenciálni redaktori by najprv mali byť prekladateľmi, keďže prácou redaktora prekladov umeleckej literatúry je v podstate kontrolovať prekladateľa, resp. po ňom preklad opravovať“ (Martinkovič 2022, s. 80). Výsledky nášho výskumu však nemožno považovať za konkluzívne. Aj keď väčšia časť respondentov v dotazníku sa riadi uvedeným názorom a najprv sa venovali prekladu a až neskôr redigovaniu, je ich len 9 (40,91 %) proti 7 (31,82 %), ktorí začali s redigovaním, a 6 (27,27 %), ktorí sa prekladu nevenujú vôbec. Na základe týchto výsledkov teda môžeme konštatovať, že vzťah medzi redaktormi a prekladateľmi je obojsmerný, ale nie je univerzálny.

Tabuľka 8. Venovanie sa najprv prekladu alebo redakcii v kvantitatívnom výskume

Nevenujem sa prekladateľskej činnosti	6 (27,27 %)
Najprv prekladu	9 (40,91 %)
Najprv redigovaniu	7 (31,82 %)

Keďže takmer všetci respondenti v dotazníkovom výskume sa popri redigovaní venujú prekladu a/alebo inej činnosti, je zaujímavé sledovať, ako vnímajú sami seba, teda či sa považujú primárne za redaktorov alebo za svoju primárnu profesiu považujú niečo iné, a aký je podiel redakčnej činnosti na ich celkových príjmoch.

Tabuľka 9. Primárna činnosť a podiel redakčnej praxe na príjmoch v dotazníkovom výskume

Vnímaná primárna činnosť	Podiel redakčnej praxe na príjmoch					Spolu
	1 – 20 %	21 – 40 %	41 – 60 %	61 – 80 %	81 – 100 %	
Akademická činnosť/ vyučovanie	1 (4,55 %)					1 (4,55 %)
Iné zamestnanie	1 (4,55 %)	1 (4,55 %)				2 (9,09 %)
Prekladateľská činnosť	2 (9,09 %)	2 (9,09 %)				4 (18,18 %)
Redakčná činnosť		1 (4,55 %)	3 (13,64 %)	4 (18,18 %)	6 (27,27 %)	14 (63,64 %)
Vlastná tvorba	1 (4,55 %)					1 (4,55 %)
Spolu	5 (22,73 %)	4 (18,18 %)	3 (13,64 %)	4 (18,18 %)	6 (27,27 %)	22 (100,00 %)

Všimnime si, že z piatich kategórií, ktoré sme vytvorili v tabuľke 9, sa najviac respondentov (14, resp. 63,64 %) považuje primárne za redaktorov. Musíme však podotknúť, že pre jedného z nich redakčná činnosť predstavuje menej ako 40 % príjmov a pre ďalších troch redigovanie predstavuje približne polovicu príjmov. To znamená, že ich ekonomická realita je aspoň čiastočne v rozpore s ich vnímanou primárnou aktivitou. Napriek tomu, desať (45,45 %) respondentov sa považuje za primárne redaktorov a redakčná činnosť tvorí viac ako 60 % ich príjmov. Môžeme teda konštatovať, že sebavnímanie respondentov prevažne súvisí s hlavným zdrojom ich príjmov. Prečo sa za redaktorov považujú aj niektorí respondenti, ktorí sa primárne alebo zhruba z polovice živia inou aktivitou, môžeme bez dodatočných dát iba špekulovať. Logicky by sa mohol javiť súvis medzi s dĺžkou praxe, teda že začínajúci redaktori sa venujú alternatívnym činnostiam pokým sa etablojú, ale naše dáta takúto domnienku nepodporujú a nenachádzame žiadny vzťah medzi dĺžkou praxe a vnímaním primárnej činnosti. Alternatívne môže napr. ísť o ľudí, ktorí redigujú tak povediac z presvedčenia a nedokážu sa užiť len príjmami z redakčnej praxe, ale bez dodatočných dát – ideálne zrejme doplnkových rozhovorov – to je skutočne nepodložiteľná špekulácia.

6. Sadzby

V akejkoľvek diskusii o ekonomickej aktivite ľubovoľného povolania je platové ohodnotenie kľúčové a inak tomu nie je ani v prípade redaktorov. Pozrime sa teda v prvom rade na formu príjmov. Ako sme poukázali, väčšina redaktorov s vydavateľstvami spolupracuje externe a len osem z našich respondentov je zamestnaných interne. V prípade prvej skupiny očakávame flexibilné finančné ohodnotenie založené na nejakej sadzbe a rozsahu textu (do cenotvorby samozrejme môžu vstupovať aj iné faktory, ale to v tomto

článku nie je predmetom nášho záujmu), zatiaľ čo v prípade druhej skupiny môžeme očakávať fixné platy. Oba predpoklady sa pritom ukazujú ako správne. Doplňme ešte, že redaktori, ktorí si odmeny účtujú na základe rozsahu textu, objednávku najčastejšie účtujú na základe normostrán prekladu.

Tabuľka 10. Spôsob účtovania objednávok v dotazníkovom výskume

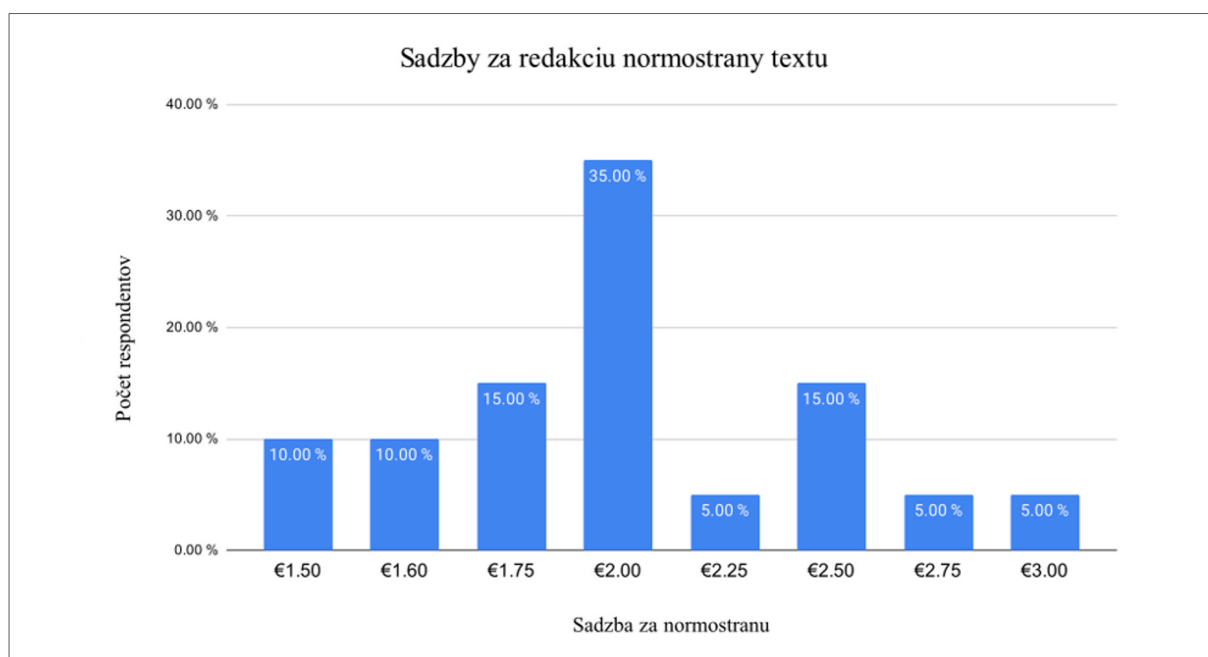
Mám fixný plat	8 (36,36 %)
Autorský hárok	3 (13,64 %)
Na normostranu prekladu	13 (59,09 %)

Ostáva nám už iba pozrieť sa na samotné sadzby redaktorov, ktorých honorár závisí od množstva zredigovaného textu. Najprv však musíme podotknúť, že svoje sadzby neuviedlo všetkých 22 respondentov vo vzorke, ale iba 20. Zároveň viacerí respondenti uviedli rozsah sadzieb, teda ak napríklad niekto uviedol rozsah 2,00 – 2,50 €, odpoveď sme rátali ako priemer 2,25 €.

Tabuľka 11. Sadzby v EUR za redakciu normostrany textu v dotazníkovom výskume

Aritmetický priemer	2,11
Medián	2,13
Modus	2,00
Minimum	1,50
Maximum	3,00
Rozsah	1,50

Údaje v tabuľke 11 a obr. 1 jasne ukazujú extrémne nízke sadzby, pričom stredná a najčastejšia sadzba je 2,00 € / normostrana a najvyššia je 3,00 € / normostrana. Na túto skutočnosť upozorňujú aj samotní respondenti – v otvorenej otázke sa najčastejšie sťažovali na nízke sadzby a krátke termíny. Jedna z odpovedí dokonca indikuje, že redakčné sadzby dlhodobo stagnujú: „Zvýšením ceny práce, ktorá sa za moje pôsobenie 21-ročné nezmenila, je to hanba.“ Takejto stagnácii nasvedčuje aj porovnanie so starším výskumom Šuňavskej (2014), ktorej 77 % respondentov zvolilo najnižšiu možnosť, teda menej ako 5 € / normostrana, pričom jeden Šuňavskej respondent uviedol v komentári, že „[b]ežná sadzba je 1,50 eura za normostranu“ (Šuňavská, 2014, s. 30).

Obr. 1. Sadzby za redakciu normostrany textu v dotazníkovom výskume

Napriek minimálnemu rozpätiu sadzieb sme sa usilovali nájsť aj faktory, ktoré by mohli ovplyvňovať výšku sadzby, napr. dĺžku praxe či vzdelanie. Nenašli jedinou koreláciu medzi výškou sadzieb a akýmkoľvek iným sledovaným faktorom. Treba však poznamenať, že výška sadzieb ako aj ich dlhodobá stagnácia korešpondujú s obdobným stavom v oblasti umeleckého prekladu. Tam sa priemerné sadzby za normostranu dlhodobo pohybujú v rozmedzí 6 – 7 € (porov. Djovčoš – Šveda 2023), resp. najnovší publikovaný prieskum uvádza priemernú sadzbu 7,3 €/normostrana (Tyšš Rondziková 2024). Môžeme predpokladať, že sadzby za preklad a za redakciu navzájom súvisia, pričom sadzby za redakciu budú prirodzene nižšie ako za preklad – zjavne približne o 70 %.

7. Záver

Cieľom nášho článku bolo zmapovať ekonomickú aktivitu redaktorov prekladovej umeleckej literatúry na Slovensku a fungovanie tohto trhu prostredníctvom pološtruktúrovaného skupinového interview a hlavne dotazníka. Poukázali sme na to, že väčšina redaktorov na Slovensku pravdepodobne s vydavateľstvami spolupracuje externe, najčastejšie na živnosť alebo na autorské a licenčné zmluvy, pričom druhú formu externej spolupráce využívajú skôr redaktori, ktorí sú v niektorom vydavateľstve riadne zamestnaní, na spoluprácu s ďalšími vydavateľstvami. Prevaha externej spolupráce môže byť podmienená ekonomickými záujmami vydavateľstiev, teda ich snahou ušetriť.

Ďalej sme poukázali na skutočnosť, že väčšina redaktorov sa nevenuje len redakčnej praxi, ale aj iným činnostiam, najčastejšie umeleckému prekladu. Ak zohľadníme mimoriadne nízke a zrejme dlhodobo stagnujúce sadzby za redigovanie – v rozpätí 1,50 – 3,00 € najčastejšie však 2,00 € za normostranu – bez ohľadu na akékoľvek faktory (napr. dĺžku praxe) okrem súvisu s dlhodobo rovnako stagnujúcimi sadzbami za umelecký

preklad, kombinovanie viacerých zdrojov príjmov nie je prekvapujúce, ba až takmer nevyhnutné. Časté kombinovanie redigovania a prekladania potvrdzuje úzky súvis medzi oboma činnosťami a časté spojenie redaktora a prekladateľa v jednej osobe. Toto spojenie však nemožno považovať za univerzálne a ani nie je možné povedať, či sa stávajú skôr prekladatelia z redaktorov alebo redaktori z prekladateľov, a to aj napriek tomu, že v našej vzorke bola mierna prevaha prekladateľov→redaktorov.

Práve výška, resp. absencia výšky sadziieb môže vplývať na vekovú štruktúru našej vzorky, v ktorej mierne prevažujú respondenti s vekom nad 40 rokov (54,55 %) a len dvaja sú vo veku do 30 rokov, a to aj napriek tomu, že naše výsledky naznačujú, že väčšina redaktorov sa svojej praxi začína venovať relatívne skoro po ukončení vysokoškolského štúdia. Inak povedané, priemerná sadzba 2 € / normostrana (sadzby za normostranu sú najčastejší spôsob účtovania v našom výskume) sa nám nejaví ako motivujúci faktor pre perspektívnych redaktorov.

Poznámky

- (1) Fortuna Libri, Motýľ, Petruš, Premedia, Inaque, Tatran, Albatros Media, Remedium, Európa, Absynt, i527.net, Artforum, Slovenský spisovateľ, HladoHlas, Slovart, Marenčin PT, Ikar.
- (2) Respondenti mali v tejto otázke v dotazníku možnosť zvoliť viacero možností, ak využívajú viacej ako jednu formu spolupráce. Číselné údaje preto prevyšujú veľkosť vzorky. Percentuálne údaje sú však vypočítané ako podiel vzorky s veľkosťou 22.

LITERATÚRA

- BARBOUR, R.: *Doing Focus Groups*. Londýn: SAGE Publications, 2007, 174 s.
- DJOVČOŠ, M. – ŠVEDA, P.: *Mýty a fakty o preklade na Slovensku*. Bratislava: VEDA, 2017, 206 s.
- DJOVČOŠ, M. – ŠVEDA, P.: *Premeny prekladu a tlmočenia*. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, 2023, 172 s.
- FERENČÍK, J.: *Kontexty prekladu*. Bratislava: Slovenský spisovateľ, 1982, 152 s.
- GAVUROVÁ, M.: *Redakcia umeleckého prekladu: Dialóg medzi prekladateľom a redaktorom ako kľúč k úspešnému prekladovému procesu*. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove, 2025, 141s.
- GREGOVÁ, L.: Metóda Focus Groups v kvalitatívnom výskume. In: *Kvantitatívne a kvalitatívne výskumné stratégie: Zborník príspevkov z V. doktorandskej konferencie konanej 28. októbra 2014 v Prešove*. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove, 2015, s. 140-144.
- GROMOVÁ, E.: Teoretické otázky prekladu a premeny edičnej praxe. In: *Letná škola prekladu 8. Prekladateľ, redaktor, editor*. Bratislava: Anapres, 2010, s. 7 – 18.
- HEGEROVÁ, V.: Kniha bez redaktora je ako divadlo bez režiséra. In: *Letná škola prekladu 8. Prekladateľ, redaktor, editor*. Bratislava: Anapres, 2010, s. 93 – 97.
- CHMEL, K.: Prekladateľ – Redaktor – Editor (Vratké poznámky nad vratkosťou statusu). In: *Letná škola prekladu 8. Prekladateľ, redaktor, editor*. Bratislava: Anapres, 2010, s. 89 – 91.

- MARTINKOVIČ, M.: Výskum redakčnej praxe na Slovensku. In: *Prekladateľské listy 9: teória, kritika a prax prekladu*, 2020, s. 68 – 79.
- MARTINKOVIČ, M.: *Sociologické aspekty transferovej činnosti so špecifickým zameraním na redakčnú prax* [dizertačná práca]. Nitra: Univerzita Konštantína filozofa v Nitre, 2022, 119 s.
- MOSSOP, B.: *Revising and Editing for Translators*. 3. vydanie. New York: Routledge, 2014, 244 s.
- POPOVIČ, A.: *Teória umeleckého prekladu*. Bratislava: Tatran, 1975, 293 s.
- RONDZIKOVÁ, N.: On Selected Aspects of the Literary Translation Profession in Slovakia. In: *Bridge: Trends and Traditions in Translation and Interpreting Studies* [online, cit on 2025-06-25], 2020, roč. 1, č. 1. Dostupné na: <https://www.bridge.ff.ukf.sk/index.php/bridge/article/view/24>.
- SIPONKOSKI, N.: Translation under Negotiation. The Textual Interplay of Translators and Editors in Contemporary Finnish Shakespeare Translation. In: *Neuphilologische Mitteilungen* [online, cit on 2024-09-19], 2015, roč. 116, č. 1. Dostupné na: <https://www.jstor.org/stable/26372455?read-now=1&seq=2>.
- ŠEBESTA, J.: Potrebuje odborný preklad redaktora? In: *Odborný preklad 3*. Bratislava: AnaPress, 2008, s. 67 – 62.
- ŠUŇAVSKÁ, L.: *Redaktor včera a dnes* [diplomová práca]. Banská Bystrica: Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici, 2014, 57 s.
- TYŠŠ RONDZIKOVÁ, N.: Kto a za akých podmienok prekladá literatúru do slovenčiny. In: *Kritika prekladu* [online, cit on 2025-06-25], 2024, roč. 2024, č. 2. Dostupné na: <https://www.kritikaprekladu.sk/kritika-prekladu-2024-v-2-2/>.

Štúdiá vznikla v rámci riešenia projektov UGA III/7/2023 *Redakčná prax na Slovensku ako súčasť transferového procesu* a VEGA 2/0092/23 *Preklad a prekladanie v dejinách a súčasnosti slovenského kultúrneho priestoru. Premeny podôb, statusu a funkcií: texty, osobnosti, inštitúcie*.

Accessible summary

The paper explores the economic activity and reality of Slovak literary-translation editors. It presents partial results of a survey of such editors and of a focus group discussion, both conducted in 2022 with varied groups of participants. The paper shows that most Slovak editors nowadays freelance and even those who are directly employed by publishing houses may also freelance for other publishing houses at the same time. The paper further shows that there are two main types of “contracts” editors use – those who are not directly employed by publishing houses are typically self-employed, while those employed are more likely to sign limited task-based contracts to edit a particular text. Beyond that, the paper calls attention to exceptionally low editing rates of EUR 1.50-3.00 per standardised page that have seemingly not changed – per one of the survey participants – in over 20 years, and

the paper has not found any factors influencing the rates even within the given range. Perhaps because of these low rates, editors often combine multiple sources of income, mostly editing and literary translation.